

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בתנ"ך – חורף 2008

פרק ראשון – קטע שלא נלמד

1.השורש ר.א.ה מדגיש את התגלות ה' למשה. משה ראה את הסנה והבין שמדובר בהתגלות אלוהית, והאל מטיל עליו את השליחות בהתגלות זו. או ראיית מצוקת העם ובעקבות זאת שליחת משה.

2.א. לפי המדרש, האל בחר במשה משום תכונותיו – תכונת הרחמים. כפי שנהג ברחמים כלפי

הגדי שברח, כך ינהג ברחמים כלפי העם.

ב. בפסוק 14 אליהו מקטרק על העם ומבקש שהאל ינהג בהם במידת הדין (=עונש). בעוד

אליהו נביא קנאי, הרי שמשה הוא רחמן.

3.א. שניהם מהססים לגבי השליחות. משה טוען שהשליחות המוטלת עליו נראית לו גדולה

מכפי יכולתו – "מי אני כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים" (פסוק

11). בדומה לכך, טוען ירמיה שהוא אינו בשל לשליחות, הוא חסר ניסיון ואין לו יכולת

דיבור מול קהל – "ואמר אהה אדוני... לא ידעתי דבר כי נער אנכי" (א' 6).

2.בשני המקרים האל דוחה את טענת הנביאים, מעודד אותם

ומבטיח להם שיהיה איתם – "כי אהיה עמך" (שמות ג' 12) אומר

האל למשה. לימיה – "אל תאמר נער אנכי... אל תירא מפניהם כי איתך אני להצילך נאום ה'" (ירמיה א' 8). כמו כן, שניהם מקבלים חיזוק מהאל על ידי אות (אצל משה) ועל ידי מעשה סמלי (אצל ירמיה).

4. המילה "אהיה" החוזרת שלוש פעמים מבטאת את נצחיות האל, את הימצאותו תמיד – בעבר, בהווה ובעתיד.

פרק שני – נושא הגג: "מלכים ונביאים"

5. א. (1) לפי התפיסה הראשונה, המקדש הוא מקום המושב הפיזי של האל – "בנה ביתי בית

זֶבֶל לך, מכון לשבתך עולמים" (פס' 13). שלמה אומר שבנה בית מלכות לאל, מקום שבו ישב האל לנצח. מכאן משתמע שהאל שוכן פיזית במקדש. (2) המילה החוזרת היא "לשם ה'". לפי התפיסה השנייה, אין האל שוכן פיזית בבית אלא הבית נבנה לשמו של ה', לכבודו, כסמל לנוכחותו. המקדש הוא רק בית סמלי, ששמו של ה' נקרא עליו: "ויהי עם לבב דוד אבי לבנות בית לשם ה' אלוהי ישראל" (דברי הימים ח', 17); "ויקם ה' את דברו אשר דיבר... ואבנה הבית לשם ה' אלהי ישראל" (פס' 20).

ב. (1) על פי דברי הימים ה' בחר בשלמה לבנות את בית המקדש. דוד לא עשה זאת משום ששפך דם רב והיה מעורב במלחמות רבות. שלמה, לעומתו, יהנה מתקופה של שלום ושקט ולכן יתאפשר לו לבנות את בית המקדש.

(2) בתפילת שלמה בפרק ח' מבקש שלמה מה' שישמע את תפילותיו האישיות – "להיות עיניך פתוחות אל הבית הזה... לשמע אל התפילה אשר יתפלל עבדך" (פסוק 29). כמו כן, מבקש שלמה מה' שישמע את תפילות העם המתקבלות בבית המקדש (בקשה לאומית): "ושמעת את תחינת עבדך ועמך ישראל אשר יתפללו אל המקום הזה" (פס' 30).

בתפילת שלמה בפרק ג' מבקש לשמה בקשה אישית – חכמה, המתבטאת ביכולת לשפוט בצדק את העם – "ונתת לעבדך לב שמע לשפט את עמך" (פס' 9). בבקשה זו ישנה גם בקשה לאומית כי בקשה זו היא למען העם ולטובתו. שלמה לא מבקש טובות הנאה אישיות כמו אריכות ימים, עושר ונקמה באויבים אלא "הבין לשמע משפט" (פס' 12). בקשה זו משרתת את העם, כחלק מהאחריות המוטלת על המלך.

6.א. לדעת רש"י, אלישע זכה לרוח נביאות כפולה כי עשה לבדו את הנס: "ויקח את אדרת אליהו... ויכה את המים... ויחזו הנה והנה ויעבר אלישע" (פס' 14). זאת בשונה מהחצייה הראשונה שבה השתתפו שניהם – גם אליהו וגם אלישע – "ויחצו הנה והנה ויעברו שניהם בחרבה" (פס' 8).

ב. האדרת, המסמלת את דמות הנביא, סוגרת את מעגל פגישתם של אליהו ואלישע. בשני הסיפורים, מעביר אליהו את אדרתו לאלישע – בפרק י"ט מדובר בפגישתם הראשונה של אליהו ואלישע, שם העברת האדרת מסמלת את העברת התפקיד – "ויעבר אליהו אליו וישלך אדרתו אליו" (י"ט, 19). בפרק ב' (מל"ב) האדרת נותרת על הקרקע, לאחר עליית אליהו, ואלישע לוקח אותה ומשתמש בה כדי לבצע את הנס הראשון שלו – מה שמוכיח את יכולותיו כנביא.

ג. הביטוי החוזר: "רוח ה'". הביטוי קשור לאחת מתכונותיו של אליהו. אליהו ידוע כדמות שנעלמת בפתאומיות.

במל"ב ב' בני הנביאים חוששים לשלומם של אליהו שנעלם ונישא על פני רוח ה' ואולי הושלך באחד ההרים: "ילכו נא ויבקשו את אדוניך פן נשאו רוח ה' וישלכוהו באחד ההרים או באחת הגאיות" (פס' 16). במל"א י"ח, עובדיהו מסרב לומר לאחאב שאלהו מבקש להיפגש איתו, מחשש יעלם לפני שיספיק אחאב לפגשו – "והיה אני אלך מאתך ורוח ה' ישאך על אשר לא אדע. ובאתי להגיד לאחאב ולא ימצאך" (פס' 12).

7. א. בקטע זה כורש מלך פרס נותן ליהודים ברחבי ממלכתו את האפשרות לעלות לארץ, ולבנות את בית המקדש בשנת מלכותו הראשונה. בדומה לזה, אוויל מרדך – מלך בבל בשנת מלכותו הראשונה משפר את תנאי חייו ומעמדו של יהויכין שנמצא בבבל. ב. הגולים הצליחו לשמור על זהותם המיוחדת בגלות בבל. ההוכחות: "ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימין" (פס' 5) – הגולים היו מאורגנים במסגרת של בתי אבות, שבהם היה תפקיד מיוחד לראשי בתי האבות. "ויקומו הכהנים והלויים" (פס' 5) – מעמד הכהנים והלויים נשמר גם בגלות. או זכור "יהודה ובנימין" – מרכיביה העיקריים של ממלכת יהודה.

ג. ההכנות לקרת מימוש הצהרת כורש:

◊הנשאים בבבל יתנו תרומות ונגבות לבניית בית המקדש – "וכל הנשאר... ינשאוהו אנשי מקומו בכסף ובזהב... עם הנדבה לבית האלוהים" (פס' 4).

◊הנשאים בבבל יתנו סיוע כלכלי לעולים – "וכל סביבתיים חזקו בידיהם... ברכוש ובבהמה ובמגדנות" (פס' 6).

◊כורש מחזיר להם את הכלים שנבזזו בעת חורבן הבית הראשון – "והמלך כורש הוציא את כלי בית ה' אשר הוציא נבוכדנצר מירושלים" (פס' 7).

8.א. (1) על פי ביטוי זה, האל יודע את מחשבותיהם הנסתרות של בני האדם (על פי הפסוקים –

המחשבה האמיתית והמצפון נמצאים בכליות ובלב). לכן טוען ירמיה כנגד הרשעים שהם, לכאורה, מאמינים באל אבל למעשה הוא רחוק מהם – "קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם" (י"ב, 2). האל הכול יכול מסוגל לדעת אמת זו. בדומה לזה, טוען ירמיה על עצמו שהאל מסוגל לראות את צדקתו ואת אמונתו השלמה – "וה' צבאות בוחן צדיק רואה כליות ולב" (כ', 12).

(2) בעקבות זאת מבקש ירמיה נקמה באויביו – "אראה נקמתך מהם" (כ', 12). ירמיה מבקש מהאל שיעניש את המתנכלים לו, שינתק אותם ממקומם הטבעי (כמו שמנתקים את הכבש מהעדר כשהוא מובא לשחיטה) – "התיקם כצאן לטבחה והקדישם ליום הרגה" (י"ב, 3).

ב. על פי דברים י"א, אי ציות למצוות האל מובילה לבצורת ולכך שלא יהיה יבול: "השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדם אלהים אחרים... וחרה אף ה' בכם

ועצר את השמים" (י"א, 16-17). על פי ירמיה, עשב השדה מתייבש והארץ הופכת לשממה בעקבות מעשי הרשעים.

ג. "כי את רגלים רצת וילאוך ואיך תתחרה את הסוסים". המשל: ריצה עם חיל רגלים ועם סוסים. הנמשל: ירמיה, המתמודד עם אנשי עירו ענתות (=רגלים), עייף מהתמודדות ומיואש. מה יעשה כאשר יצטרך להתמודד עם נכבדי ירושלים? "ובארץ שלום אתה בוטח, ואיך תעשה בגאון הירדן". המשל: במקום נוח יש לך ביטחון יחסי, מה תעשה באזור מסוכן, אזור נהר הירדן שיש בו צמחייה וחיות טרף. הנמשל: אם ירמיה לא מצליח להתמודד עם אנשי ענתות, איך יצליח לעמוד מול אנשי ירושלים?

פרק שלישי – נושא החובה: "עלילות בראשית"

9.א. העיקרון הדומה: כל אחד יענש על חטאיו הוא, גמול אישי.

על פי בראשית י"ח, 23: "האף תספר צדיק עם רשע"?

על פי דברים כ"ד, 16: "איש בחטאו ימות"

על פי בראשית 13: "ויאמר אלוהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ".

עלילות גלגמש: "בעל החטא – השת עליו לחטאו"

ב. (1) המניע להבאת המבול על פי המקרא – השחיתות המוסרית של האנושות.
המניע להבאת המבול על פי עלילות גלגמש – "נשאם לבם להביא מבול", שרירות
ליבם של האלים.

(2) גישה לא מוסרי נראית בסיבה למבול. יחד עם זאת, נראית התפתחות
בדבריו של אאה, המתלונן בפני אנליל על הבאת המבול שפגעה באנושות ללא
אבחנה. אאה מבקש להעניש את החוטאים בלבד. כאן נראית גישה מוסרית.

10.א. (1) נ'ח מלשון "נחם". הנחמה מצויה בנ'ח, הצדיק היחיד שממנו תתחיל אנושות
חדשה.

(2) לפי רש"י, בתקופת האדם הראשון האדמה הייתה מקוללת והוציאה רק קוצים.
ואילו בתקופת נ'ח האדמה נחה מקללתה והוציאה יבול.

ב. (1) לפי רש"י, נ'ח נחשב צדיק רק בדורו – דור של רשעים. אם היה חי בדור
אברהם – לא היה נחשב צדיק. לכן נ'ח הוא צדיק רק ביחס לדור שלו (= הרע
במיעוט).

(2) התיאור בפרק ט' מחזק את פירושו של רש"י, שכן נ'ח משתכר וערוותו נחשפת
לעיני בניו.

פרק רביעי – נושאי הבחירה

נושא בחירה – "חורבן, גלות וגאולה"

11.א. הכתוב באיכה מתאר את המצב בהווה – חורבן ירושלים, ואילו הכתוב בישעיה
מתאר את

המצב בעתיד – הגאולה העתידה להתרחש.

באיכה ירושלים מדומה לאישה אלמנה, לאישה בודדה שכל רעיה בגדו בה והפכו לאויביה והיא בוכה בלילה.

בישעיה ירושלים מדומה לאשת איש – "בעולה", לכלה שהחתן (= האל) שמח בה ולאישה שיש לה בנים ("יבעלוך בניך").

אם כן, ירושלים המדומה לאלמנה בהווה, תהפוך לאשת איש ולאישה רצויה ("חפציבה") בעתיד.

ב. המצב הכלכלי – בישעיה מתואר שפע כלכלי. העם יאכל את הדגן שטרח בו ואת היין. ואילו באיכה מתואר הרעב והעוני ששררו בעיר בזמן המצור. מעמד המקדש – בישעיה יעלו אנשים לרגל לבית המקדש והוא יהיה מוקד חשוב בעיר. באיכה המקדש איבד את ערכו ואת מעמדו. האויב הגיע למקדש בזז, הרס ושרף.

12.א. (1) זמן האירוע בשני הקטעים: בחודש השביעי (תשרי).

הקהל הנוכח באירוע: כל העם "כאיש אחד" (=שבי ציון).

(2) מטרת האירוע בעזרא: ההכנות של העולים הראשונים לבניית בית המקדש.

מטרת האירוע בנחמיה: קריאת ספר התורה בפני העם.

ב. המילה היא: קול. באירוע זה, שבו מניחים את יסודות המקדש, נשמע "קול גדול"

ו"קול תרועת שמחה". עניין זה מתאר את שמחתם והתרגשותם של העולים.

נושא בחירה: "חוק וחברה במקרא"

17.א. (1) דברים ט"ז עוסק בתחום החברתי – כלכלי: יש לשתף את הגר בסעודת החג,

בזמן

העלייה לרגל.

דברים כ"ד עוסק בתחום המשפטי – לא לעוות את משפטו של הגר וכן התחום החברתי – עזרה כלכלית לגר על ידי מתנות מהשדה ומהכרם.

(2) אחד ממאפייני הספר: ריכוז פולחן. עניין זה בא לדי ביטוי בדברים ט"ז, שם

מוזכרת מצוות שמחת העלייה לרגל (בחג השבועות) וחגיגת החג בירושלים.

בדברים כ"ד בא לידי ביטוי האופי ההומני – סוציאלי של ספר דברים. בחוק זה נדרש העם להזמין את נזקקי החברה לסעודות החגים.

ב. בספר דברים הגרים הם חלק מהמעמד החלש בחברה הישראלית. אין להם

נחלה ואין להם יכולת פרנסה (לכן צריך לעזור להם). יחזקאל מנבא כי בעתיד יהיה

שינוי – הגרים יהיו שווים לבני ישראל ותהיה להם נחלה.

18.א. (1) בתלמוד יש קשר בין שמיטת כספים ושמיטת קרקעות. כאשר שומטים את

הקרקע –

שומטים את החובות (הכספים). כאשר לא שומטים את הקרקע – לא שומטים

חובות.

(2) המחוקק משכנע את המלווה לקיים מצוות שמיטת כספים בעזרת ברכה.

המחוקק מבטיח שני דברים: חברה שבה לא יהיו עניים – חברה שבה בני ישראל ילוו

לגויים אבל לעולם לא יצטרכו הלוואה מהם, וכן ברכה אישית - שפע כלכלי למלווה.

ב. (1) הבעיה בנחמיה: חובות רבים של בני העם שבעקבותיהם נאלצו למשכן את

נחלותיהם

וילדיהם. נחמיה מציע שמיטת חובות – ביטול חובות והחזרת הנחלות הממושכנות.

(2) הבעיה הנובעת משמיטת כספים: אנשים רבים חששו להלוות כספים היות ובשנת השמיטה מתבטל החוב והם לא קיבלו את כספם חזרה. תקנת הפרוזבול של הלל הזקן

פותרת בעיה זו, כך למלווה יש רשות לגבות את חובותיו כשירצה באמצעות בית הדין ואפילו בשנת השמיטה (החוב הוא כביכול בין הלווה לבין בית הדין, ועל בית הדין לא חלה שמיטת כספים).

נושא בחירה: "המאבק לחברה מוסרית – ערך מרכזי בנבואה"

19. א. (1) ארבע קבוצות: הכהנים – לא מקיימים את חוקי התורה ולא כיוונו את העם לדרך ה'

בתוקף תפקידם כמורים רוחניים של העם. השרים – שפכו דם וניצלו את מעמדם לתועלתם האישית, רדיפת הבצע. הנביאים – אומרים דברי שקר לעם, נטעים אותם ומוליכים אותם שולל. עם הארץ (האצולה החברתית) – ניצלו את העם ורימו אפילו את החלשים בחברה.

(2) תפקיד הנביא הוא להגן (לסנגר) על העם כדי שהאל יבטל את הפורענות. לפי יחזקאל, האל מעניש את העם כי אין בו אפילו צדיק אחד שיתקן העוולות שנעשו בעם, אף אחד אינו מנסה להגן עליהם בפני ה', כדי שהוא לא יעניש אותם.

ב. שלוש תכונות: אמונה באל – במלך העתידי תהיה "יראת ה'", הוא ידבוק בו ויקיים את מצוותיו; משפט צדק – הוא ישפוט בצדק את העניים והחלשים בחברה; חכמה – למלך העתידי תהיה חכמה ובינה.

אחת התכונות – "יראת ה'" מנוגדת לתיאור ההנהגה ביחזקאל. הכהנים והנביאים אינם מקיימים את מצוות ה' או תכונות הצדק – ביחזקאל השרים ועם הארץ לא עומדים לצד הדלים, להיפך הם עושקים אותם.

20.א. * הדאגה והחסד של ה' לעמו – בישעיה: הכורם השקיע בכרם את כל מרצו ("ויזעקהו,

ויסקלהו ויטעהו" וכו'). בעמוס: האל העלה את העם ממצרים, השמיד את האמורי מפניהם ונתן להם את הארץ או הקים להם נביאים ונזירים.
* כפיות הטובה של העם – בישעיה: הכרם המושקע הצמיח פירות רקובים/מקולקלים. בעמוס: לא אפשרו לנביאים שה' הקים להם לנבא, או השקו ביין את הנזירים.

* עונשו של העם – בישעיה: הכרם יופקר וכל אחד יוכל להיכנס אליו ולהזיק לו. בעמוס: אסון שאף אחד לא יוכל לעמוד בפניו, אף החיילים המובחרים ביותר.
ב. לטענת וייס מדובר בחברה שבה מנצלים המעמדות הגבוהים את המעמדות החלשים והעניים, ואף המנהיגים משתפים פעולה במצב זה של שחיתות מוסרית.

דוגמאות:

"על מכרם בכסף צדיק" (פס' 6) "ואביון בעבור נעלים" (פס' 6) "השטופים על עפר ארץ בראש דלים" (פס' 7).

בהצלחה!!!

לחמן מאמנים אותך להצלחה בבגרות

1800-400-500